

Мосіюк Володимир. Кооперативні моделі розвитку підприємництва у молочній галузі України. *Економічний дискурс*. 2026. Випуск 1. С. 349-359.
DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2026-1-32>

УДК 334.735 : 637.1 : 338.43(477)
JEL Classification Q13, P13, L14, R11, O13

Мосіюк Володимир
аспірант
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна
E-mail: moswol@ukr.net
ORCID: 0000-0001-7470-624X

КООПЕРАТИВНІ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА У МОЛОЧНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Анотація

Вступ. Сучасний розвиток молочного скотарства характеризується скороченням поголів'я великої рогатої худоби, зменшенням обсягів виробництва молока, високим рівнем фрагментації виробництва та низькою інвестиційною активністю. Особливо гостро ці проблеми проявилися в умовах воєнних викликів, порушення логістичних ланцюгів, зростання витрат виробництва та погіршення доступу малих виробників до каналів збуту. За таких умов кооперативні моделі розвитку підприємництва набувають стратегічного значення для забезпечення економічної стійкості суб'єктів господарювання молочної галузі.

Методи. У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема методи теоретичного узагальнення, системного аналізу та наукової абстракції – для дослідження сутності кооперативних моделей розвитку підприємництва у молочній галузі та визначення їх ролі у формуванні ефективних ланцюгів доданої вартості. Методи порівняльного аналізу, економічного оцінювання та статистичного узагальнення застосовано для оцінки сучасного стану розвитку молочного скотарства, визначення переваг кооперативної інтеграції, аналізу впливу цифровізації, державної підтримки та євроінтеграційних процесів на функціонування кооперативного сектору. На основі інституційного та системного підходів обґрунтовано напрями розвитку інтегрованих кооперативних систем, адаптації кооперативних моделей до стандартів ЄС, удосконалення механізмів державної підтримки та цифрової трансформації молочної галузі України.

Результати. У статті обґрунтовано значення кооперативних моделей розвитку підприємництва у молочній галузі України як інструменту підвищення економічної стійкості виробників, скорочення транзакційних витрат та формування ефективних ланцюгів доданої вартості. Визначено перспективність розвитку багатofункціональних молочних кооперативів, цифровізації кооперативного сектору, впровадження систем простежуваності продукції та адаптації кооперативних моделей до стандартів ЄС. Обґрунтовано напрями удосконалення державної підтримки кооперативного підприємництва та доцільність формування інтегрованих кооперативних систем, які поєднуюватимуть виробників молока, переробні підприємства, фінансові установи, логістичні структури та торговельні мережі.

Перспективи. Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні механізмів цифровізації кооперативного підприємництва у молочній галузі, формуванні інтегрованих кооперативних систем та удосконаленні моделей адаптації молочних кооперативів до стандартів ЄС.

Ключові слова: кооперація, кооперативне підприємництво, молочне скотарство, сімейні господарства, ланцюги доданої вартості, цифровізація, державна підтримка, конкурентоспроможність.

Вступ.

Молочна галузь України є однією з базових складових аграрного сектору та продовольчої системи держави. Водночас сучасний розвиток молочного скотарства характеризується скороченням поголів'я великої рогатої худоби, зменшенням обсягів виробництва молока, високим рівнем фрагментації виробництва та низькою інвестиційною активністю. Особливо гостро ці проблеми проявилися в умовах воєнних викликів, порушення логістичних ланцюгів, зростання витрат виробництва та погіршення доступу малих виробників до каналів збуту.

За таких умов кооперативні моделі розвитку підприємництва набувають стратегічного значення для забезпечення економічної стійкості суб'єктів господарювання молочної галузі. Кооперація сприяє консолідації ресурсів, зниженню трансакційних витрат, покращенню доступу до ринків збуту, технологій, фінансових ресурсів і систем переробки продукції. Крім того, розвиток кооперативного підприємництва відповідає європейським принципам сталого розвитку сільських територій та формування інклюзивної аграрної економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Аналіз наукових публікацій О. Микитюка, М. Ібатулліна, І. Свиноуса, Т. Багаліки, О. Томіліна, А. Смоленюка, Ю. Ушкаренка, О. Шпикуляка, Ю. Лупенка, В. Лаврука, В. Радька та інших науковців свідчить, що дослідники значну увагу приділяють теоретичним засадам кооперації, інтеграційним процесам, розвитку молочних кооперативів та організаційно-економічним аспектам функціонування молочного скотарства. У наукових працях розкрито роль кооперативного руху у підвищенні конкурентоспроможності аграрного сектору, розвитку ланцюгів доданої вартості, забезпеченні якості молочної продукції та розвитку сільських територій, а також обґрунтовано значення цифровізації та інституційної підтримки кооперативного сектору.

Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання формування інтегрованих кооперативних систем у молочному скотарстві України, механізми цифровізації кооперативного підприємництва, адаптації кооперативних моделей до стандартів ЄС та удосконалення інституційного забезпечення розвитку молочних кооперативів в умовах воєнних і повоєнних трансформацій.

Мета.

Метою статті є обґрунтування кооперативних моделей розвитку підприємництва у молочній галузі України та напрямів підвищення їх ефективності.

Методологія дослідження.

У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема методи теоретичного узагальнення, системного аналізу та наукової абстракції – для дослідження сутності кооперативних моделей розвитку підприємництва у молочній галузі та визначення їх ролі у формуванні ефективних ланцюгів доданої вартості. Методи порівняльного аналізу, економічного оцінювання та статистичного узагальнення застосовано для оцінки сучасного стану розвитку молочного скотарства, визначення переваг кооперативної інтеграції, аналізу впливу цифровізації, державної підтримки та євроінтеграційних процесів на функціонування кооперативного сектору. На основі інституційного та системного підходів обґрунтовано напрями розвитку інтегрованих кооперативних систем, адаптації кооперативних моделей до стандартів ЄС, удосконалення механізмів державної підтримки та цифрової трансформації молочної галузі

України.

Результати.

Молочна галузь України характеризується значною часткою дрібнотоварного виробництва. Виробництво молока в господарствах населення тривалий час залишається важливим джерелом забезпечення внутрішнього ринку молочною продукцією. Проте малі виробники часто не мають достатнього доступу до сучасних технологій, систем охолодження молока, якісної логістики та стабільних каналів реалізації продукції. Це знижує рівень конкурентоспроможності та обмежує можливості інтеграції до організованого ринку.

Кооперативна модель підприємництва у молочній галузі дозволяє об'єднати економічні інтереси виробників молока з метою спільного використання ресурсів, формування товарних партій продукції, організації закупівлі кормів, ветеринарного обслуговування, переробки та збуту молока. Така форма господарювання створює передумови для підвищення економічної стійкості малих і середніх виробників, покращення їх доступу до ринку та формування ефективніших механізмів взаємодії між учасниками молочного ланцюга доданої вартості.

В економічному аспекті однією з ключових переваг кооперації є можливість скорочення трансакційних витрат, що особливо важливо для малих і середніх виробників [1]. Об'єднання ресурсів дозволяє зменшити витрати на закупівлю матеріально-технічних ресурсів, логістику, охолодження та транспортування молока, а також підвищити ефективність організації збуту продукції. За оцінками дослідників кооперативного руху, участь виробників у кооперативних структурах може забезпечувати скорочення витрат на матеріально-технічне забезпечення на 10–15%, а витрат на збут і логістику – до 20% [2].

Теоретичне обґрунтування переваг кооперації сформувалося в межах класичних концепцій кооперативного руху, які розглядали кооперацію як механізм економічного самозахисту дрібних виробників та інструмент підвищення їх ринкової стійкості. Представники класичної кооперативної теорії, зокрема Ф. Райффаizen та Г. Шульце-Деліч, обґрунтовували необхідність добровільного об'єднання виробників для спільного використання ресурсів, зниження витрат і розширення доступу до фінансових послуг [3]. Основними принципами кооперативного руху стали самодопомога, демократичне управління, економічна участь членів кооперативу та соціальна відповідальність.

Подальший розвиток кооперативної теорії пов'язаний із формуванням концепції кооперативного підприємництва, відповідно до якої кооператив розглядається не лише як форма організації виробництва, а і як соціально-економічний інститут, що забезпечує поєднання економічних та соціальних інтересів учасників. Представники соціально-економічної теорії кооперації вважають, що кооперативи сприяють розвитку локальної економіки, формуванню соціального капіталу та зміцненню стійкості сільських територій [4].

У сучасних умовах вагомим значення набувають інституційні підходи до дослідження кооперації. Науковці інституційного напрямку розглядають кооперацію як механізм подолання ринкових диспропорцій та інструмент інтеграції малих виробників до організованого аграрного ринку [5]. Представники неінституційної теорії наголошують, що кооперативні форми господарювання сприяють мінімізації трансакційних витрат, зниженню рівня ринкової невизначеності та формуванню довгострокових партнерських відносин між учасниками ринку [6]. У цьому контексті кооперативи виконують функцію інституційної координації, яка дозволяє дрібним виробникам компенсувати нестачу фінансових і організаційних ресурсів.

Поряд із цим дослідники звертають увагу на значення теорії колективної дії М. Олсона, відповідно до якої кооперація є ефективним механізмом досягнення спільних економічних цілей через об'єднання ресурсів та координацію дій учасників. У межах цієї теорії кооперативи розглядаються як форма організації, що дозволяє малим виробникам підвищувати ринкову силу та ефективніше захищати власні економічні інтереси [7].

Соціально-економічний ефект кооперації особливо проявляється у розвитку сільських

територій. Прихильники концепції сталого розвитку наголошують, що кооперативні структури сприяють розвитку соціального капіталу, підвищенню рівня довіри між виробниками, розвитку локального підприємництва та підтримці зайнятості населення [8].

В умовах воєнних і повоєнних трансформацій значення кооперації істотно зростає. Кооперативні моделі дозволяють ефективніше організовувати логістичні процеси, спільно використовувати обладнання, залучати грантове й кредитне фінансування та зменшувати інвестиційне навантаження на окремі господарства. Крім того, кооперативи створюють передумови для впровадження цифрових систем управління, електронного обліку продукції та систем простежуваності молока, що є важливим чинником адаптації молочного сектору України до вимог європейського ринку.

Кооперативна модель підприємництва у молочній галузі є важливим інструментом підвищення конкурентоспроможності малих і середніх виробників, розвитку локальних продовольчих систем та забезпечення стійкого розвитку сільських територій України.

У сучасних умовах найбільш перспективними є багатофункціональні молочні кооперативи, які поєднують виробничу, сервісну, логістичну та збутову функції. Такий формат кооперації дозволяє забезпечити комплексне обслуговування учасників, оптимізувати використання ресурсів та підвищити економічну ефективність діяльності сімейних і малих молочних господарств [9]. На відміну від вузькоспеціалізованих кооперативів, багатофункціональні структури формують замкнений цикл взаємодії – від виробництва та заготівлі молока до його переробки, логістики та реалізації готової продукції.

Завдяки комплексному характеру діяльності багатофункціональні кооперативи формують передумови для створення локальних ланцюгів доданої вартості, що має особливе значення для розвитку сільських територій та підвищення рівня доходів виробників. За рахунок кооперативної інтеграції виробники отримують можливість не лише реалізовувати сировину, а й брати участь у процесах переробки та збуту готової продукції. Це дозволяє збільшити частку доданої вартості, яка залишається безпосередньо у сільських громадах. За експертними оцінками, рівень прибутковості виробництва молочної продукції з елементами кооперативної переробки може бути на 25–35% вищим, порівняно з реалізацією сирого молока [10].

Важливим елементом функціонування багатофункціональних кооперативів є розвиток кооперативних центрів охолодження та первинної переробки молока. Для більшості сімейних господарств індивідуальне придбання сучасного обладнання є фінансово складним, тому кооперативна модель дозволяє спільно використовувати доїльні установки, системи охолодження, лабораторне обладнання та транспортні засоби. За даними профільних досліджень, використання кооперативних пунктів охолодження дозволяє знизити втрати молока під час транспортування та зберігання на 15–20%, а також покращити показники якості продукції [11].

Подальший розвиток кооперативного підприємництва пов'язаний із розширенням кооперативної переробки молока, що дозволяє збільшити частку продукції з високою доданою вартістю. За оцінками аналітиків аграрного ринку, вартість готової молочної продукції може перевищувати вартість сировини у 2–3 рази, що забезпечує суттєве підвищення економічної ефективності кооперативної діяльності [12].

Ефективність багатофункціональних кооперативів підтверджується і міжнародним досвідом. У країнах Європейського Союзу кооперативні структури є основою функціонування молочного сектору. Зокрема, у Нідерландах, Данії та Фінляндії через кооперативи проходить понад 80% молока, а самі кооперативи виконують не лише заготівельну, а й переробну, експортну та маркетингову функції. Такі моделі дозволяють виробникам контролювати значну частину ланцюга створення вартості та підвищувати власну конкурентоспроможність на внутрішньому і зовнішньому ринках.

У сучасних умовах важливим чинником розвитку багатофункціональних кооперативів стає цифровізація управління та виробничих процесів. Використання цифрових платформ управління

кооперативами, електронного документообігу, систем GPS-моніторингу логістики та автоматизованого контролю якості молока дозволяє підвищити прозорість функціонування кооперативних структур та оптимізувати взаємодію між учасниками. За оцінками міжнародних консалтингових компаній, впровадження цифрових рішень у молочному скотарстві дозволяє скоротити адміністративні витрати на 10–15% та підвищити ефективність логістичних процесів до 20% [13].

Поряд із цифровізацією управлінських процесів особливого значення набуває розвиток цифрових систем простежуваності продукції, які забезпечують контроль якості молока на всіх етапах виробництва та переробки. Такі системи дозволяють підвищити рівень довіри споживачів, спростити сертифікацію продукції та адаптувати кооперативне виробництво до вимог європейського ринку. В умовах євроінтеграції цифрова простежуваність стає важливою конкурентною перевагою кооперативних структур.

Ефективне функціонування багатофункціональних молочних кооперативів потребує належної державної підтримки, спрямованої на фінансування кооперативної інфраструктури, компенсацію вартості обладнання, підтримку створення локальних переробних центрів та стимулювання цифровізації кооперативного сектору [14]. Комплексний розвиток кооперативних моделей сприятиме підвищенню економічної стійкості сімейних господарств, розвитку локальних продовольчих систем та формуванню конкурентоспроможного молочного сектору України.

Суттєвими проблемами розвитку кооперативного підприємництва у молочній галузі залишаються недостатній рівень державної підтримки, обмежений доступ до фінансових ресурсів, низька довіра між учасниками кооперації, слабка управлінська підготовка та недостатня інтеграція цифрових інструментів у діяльність кооперативів. Значна частина кооперативів функціонує у формальному форматі та не забезпечує повноцінного економічного ефекту для учасників, що негативно впливає на рівень економічної мотивації виробників до кооперативної взаємодії.

Однією з ключових проблем є недостатня ефективність механізмів державної підтримки кооперативного сектору. Незважаючи на наявність окремих програм фінансування сільськогосподарської кооперації, обсяги державної допомоги залишаються недостатніми для забезпечення модернізації матеріально-технічної бази кооперативів.

Поряд із фінансовими обмеженнями важливою проблемою розвитку кооперативного руху залишається недостатній рівень довіри між учасниками кооперації. Багато виробників продовжують орієнтуватися на індивідуальні моделі господарювання, що обмежує можливості формування стійких кооперативних структур. Науковці підкреслюють, що низький рівень соціального капіталу та недостатній розвиток кооперативної культури є одними з основних чинників слабкої ефективності кооперативного руху в аграрному секторі України [15].

Додатковим стримуючим чинником є недостатній рівень управлінської підготовки керівників кооперативів. Частина кооперативних структур не має достатнього досвіду у сфері стратегічного управління, маркетингу, фінансового планування та організації збуту продукції. Це знижує ефективність функціонування кооперативів та обмежує їх здатність інтегруватися до сучасних ланцюгів доданої вартості.

У сучасних умовах особливого значення набуває також проблема недостатньої інтеграції цифрових технологій у діяльність кооперативів. Значна частина кооперативних структур не використовує автоматизовані системи обліку молока, цифрові платформи управління, системи GPS-моніторингу логістики та електронного документообігу. Це ускладнює координацію взаємодії між учасниками, підвищує адміністративні витрати та знижує прозорість функціонування кооперативів. У сучасних умовах цифровізація є важливим фактором підвищення конкурентоспроможності кооперативного сектору, особливо в контексті інтеграції до європейського ринку.

У зв'язку з цим особливого значення набуває адаптація кооперативних моделей до стандартів ЄС щодо якості та безпечності молочної продукції. Європейський ринок висуває жорсткі

вимоги до ветеринарно-санітарного контролю, простежуваності продукції, систем управління безпечністю харчових продуктів та сертифікації виробництва. Для більшості малих виробників і кооперативів це потребує модернізації виробничих процесів, оновлення обладнання та впровадження сучасних систем контролю якості.

Одним із ключових напрямів адаптації є впровадження систем HACCP та цифрової простежуваності молочної продукції. Такі системи забезпечують контроль якості на всіх етапах виробництва та реалізації продукції – від утримання тварин до постачання готової продукції споживачу.

Поряд із цифровою простежуваністю важливого значення набуває модернізація систем контролю якості продукції. Це передбачає розвиток лабораторної інфраструктури, впровадження автоматизованих систем аналізу молока та цифрового моніторингу санітарних показників. В умовах євроінтеграції особливого значення набуває електронна ідентифікація тварин та використання цифрових реєстрів виробництва молока, що дозволяє забезпечити відповідність продукції вимогам європейського ринку [16].

Ефективність адаптації кооперативного сектору до стандартів ЄС значною мірою залежить від розвитку інституційної підтримки. Йдеться про формування системи консультаційного супроводу, навчання керівників кооперативів, підтримку впровадження цифрових технологій та фінансування модернізації кооперативної інфраструктури. Важливим напрямом є також стимулювання участі кооперативів у міжнародних грантових програмах та проєктах технічної допомоги.

Розвиток кооперативного підприємництва у молочної галузі потребує комплексного поєднання фінансових, організаційних, інституційних та цифрових механізмів підтримки. Підвищення рівня державної підтримки, розвиток кооперативної культури, цифровізація управління та адаптація до стандартів ЄС сприятимуть формуванню ефективних кооперативних моделей і підвищенню конкурентоспроможності молочного сектору України.

Важливим інструментом стимулювання розвитку кооперативного підприємництва у молочної галузі є державна підтримка, оскільки саме кооперативні структури забезпечують інтеграцію малих і середніх виробників до організованого ринку, сприяють формуванню локальних ланцюгів доданої вартості та підвищують економічну стійкість сільських територій. В умовах воєнних і повоєнних трансформацій роль державної підтримки істотно зростає, оскільки значна частина сімейних господарств та кооперативів має обмежений доступ до фінансових ресурсів і потребує модернізації виробничої та логістичної інфраструктури.

Одним із ключових напрямів державної підтримки є розвиток механізмів пільгового кредитування кооперативного сектору. Для більшості малих виробників молока інвестиційні ресурси залишаються малодоступними через високі відсоткові ставки та недостатній рівень заставного забезпечення. У зв'язку з цим важливого значення набувають державні програми кредитування за зниженими ставками, часткове гарантування кредитів та компенсація відсоткових платежів.

Суттєву роль у підтримці кооперативного підприємництва відіграють грантові програми, спрямовані на розвиток молочних кооперативів, створення локальних центрів охолодження молока, модернізацію переробних потужностей та впровадження цифрових технологій. У 2023–2025 рр. в Україні реалізовувалися міжнародні та державні програми підтримки малого аграрного бізнесу, які передбачали фінансування закупівлі обладнання, розвитку кооперативної інфраструктури та підтримки сімейних молочних ферм. За оцінками профільних організацій, грантове фінансування дозволяє скоротити початкові інвестиційні витрати кооперативів на 30–40%, що є особливо важливим для малих виробників.

Важливим напрямом державної підтримки є компенсація вартості обладнання для молочних кооперативів. Йдеться насамперед про придбання доїльних установок, систем охолодження молока, лабораторного обладнання, транспортних засобів та елементів цифрової інфраструктури. Часткова компенсація вартості обладнання сприяє підвищенню якості продукції, скороченню

виробничих втрат та адаптації кооперативів до вимог європейського ринку.

Поряд із підтримкою кооперативів важливого значення набуває стимулювання розвитку сімейних молочних ферм як базової складової кооперативного сектору. Державна політика повинна бути спрямована на підтримку створення нових сімейних господарств, компенсацію витрат на закупівлю племінної худоби, модернізацію виробництва та розвиток локальної інфраструктури заготівлі й збуту молока. Нині господарства населення та сімейні ферми забезпечують понад 60% валового виробництва молока, що підтверджує їх важливу роль у функціонуванні молочного сектору.

Не менш важливим напрямом є розвиток сільської інфраструктури, оскільки ефективне функціонування кооперативного підприємництва значною мірою залежить від стану транспортної мережі, енергетичного забезпечення, систем охолодження та логістики. У багатьох сільських громадах недостатній рівень інфраструктурного розвитку обмежує можливості заготівлі та транспортування молока. За оцінками експертів, логістичні витрати малих виробників можуть становити до 20–25% собівартості реалізації продукції, що істотно знижує рівень прибутковості молочного підприємництва [17].

У сучасних умовах особливого значення набуває формування регіональних програм підтримки молочних кооперативів із урахуванням специфіки територіального розвитку. Диференційований підхід до регіональної підтримки дозволяє враховувати природно-економічні умови, рівень розвитку інфраструктури, демографічну ситуацію та спеціалізацію аграрного виробництва в окремих регіонах. Регіональні програми можуть передбачати створення локальних центрів заготівлі молока, кооперативних пунктів охолодження, навчальних центрів та консультативних платформ для виробників.

Поряд із фінансовою підтримкою важливим елементом державної політики є розвиток цифрової інфраструктури кооперативного сектору. Впровадження цифрових платформ управління кооперативами, електронного документообігу, систем простежуваності продукції та автоматизованого обліку дозволяє підвищити прозорість діяльності кооперативів і покращити координацію взаємодії між учасниками.

Комплексна державна підтримка кооперативного підприємництва повинна поєднувати фінансові, інституційні, інфраструктурні та цифрові механізми стимулювання розвитку молочного сектору. Реалізація таких підходів сприятиме формуванню конкурентоспроможних кооперативних моделей, підвищенню економічної стійкості сімейних господарств та розвитку ефективної системи функціонування молочної галузі України.

Для забезпечення стійкого розвитку молочної галузі доцільно формувати інтегровані кооперативні системи, які поєднуюватимуть виробників молока, переробні підприємства, логістичні структури, фінансові установи та торговельні мережі. Формування таких систем сприятиме створенню цілісного механізму взаємодії між усіма учасниками молочного ринку та забезпечить підвищення ефективності функціонування ланцюгів доданої вартості у молочному секторі.

Інтегровані кооперативні системи дозволяють забезпечити більш ефективну координацію виробничих, логістичних і збутових процесів. За рахунок вертикальної та горизонтальної інтеграції виробники молока отримують стабільніші канали реалізації продукції, доступ до переробних потужностей, сучасної інфраструктури охолодження та транспортування молока. Це сприяє скороченню втрат продукції, підвищенню якості молока та зниженню транзакційних витрат.

Важливою складовою інтегрованих кооперативних систем є розвиток кооперативної переробки молока. Об'єднання виробників із переробними підприємствами дозволяє перейти від моделі продажу сировини до виробництва продукції з високою доданою вартістю.

Суттєве значення має інтеграція кооперативного сектору з фінансовими установами та механізмами інвестиційної підтримки. Для більшості сімейних господарств і кооперативів доступ до банківського кредитування залишається обмеженим через високі ризики аграрного виробництва та недостатній рівень заставного забезпечення. У зв'язку з цим інтегровані системи повинні

передбачати розвиток механізмів пільгового кредитування, аграрного страхування, часткового гарантування кредитів та залучення грантового фінансування.

Поряд із фінансовою інтеграцією важливого значення набуває розвиток партнерства між кооперативами та торговельними мережами. Формування довгострокових контрактних відносин із ритейлом дозволяє забезпечити стабільність збуту продукції, прогнозованість доходів та підвищення якості продукції відповідно до вимог споживачів. У країнах ЄС кооперативні об'єднання часто виконують функцію централізованого постачальника молочної продукції для торговельних мереж, що дозволяє виробникам отримувати стабільніші ринкові позиції.

У сучасних умовах інтегровані кооперативні системи повинні базуватися на широкому використанні цифрових технологій. Впровадження цифрових платформ управління кооперативами, систем електронного документообігу, цифрової простежуваності продукції та автоматизованого моніторингу якості молока сприятиме підвищенню прозорості функціонування молочного ринку.

Особливого значення інтегровані кооперативні системи набувають у контексті євроінтеграції та розвитку експортного потенціалу молочної галузі України. Європейський ринок висуває високі вимоги до якості, безпечності та простежуваності продукції, що потребує координації дій між усіма учасниками ланцюга створення вартості. Інтегровані кооперативні системи дозволяють централізовано впроваджувати стандарти НАССР, цифрову простежуваність та сертифікацію виробництва, що спрощує адаптацію молочного сектору до вимог ЄС.

Соціально-економічний ефект розвитку інтегрованих кооперативних систем проявляється також у підтримці розвитку сільських територій. Кооперативна інтеграція сприяє створенню робочих місць, підвищенню рівня зайнятості населення, розвитку локальної інфраструктури та зміцненню економічної стійкості сільських громад. У сучасних умовах це має особливе значення для повоєнного відновлення сільських територій та формування ефективної моделі розвитку аграрного сектору України.

Комплексний розвиток інтегрованих кооперативних систем дозволить підвищити ефективність функціонування ринку молока, змінити конкурентоспроможність малих і середніх виробників, посилити експортний потенціал молочної галузі та забезпечити формування стійкої моделі розвитку молочного скотарства України.

Висновки і перспективи.

Кооперативні моделі розвитку підприємництва у молочної галузі України є важливим інструментом підвищення економічної стійкості виробників молока, розвитку сільських територій та забезпечення конкурентоспроможності галузі в умовах воєнних і повоєнних викликів. Розвиток кооперації сприяє скороченню трансакційних витрат, формуванню ефективних ланцюгів доданої вартості, підвищенню якості продукції та інтеграції малих виробників до організованого ринку.

Стратегічними напрямками розвитку кооперативного підприємництва мають стати цифровізація управління, модернізація логістичної та переробної інфраструктури, адаптація до стандартів ЄС, розвиток багатофункціональних кооперативів і вдосконалення механізмів державної підтримки. Реалізація зазначених напрямів сприятиме формуванню стійкої та конкурентоспроможної моделі розвитку молочної галузі України.

Важливого значення також набуває формування інтегрованої системи взаємодії між кооперативами, переробними підприємствами, фінансовими установами, торговельними мережами та цифровими платформами. Такий підхід дозволить забезпечити стабільність функціонування молочного ринку, підвищити рівень інвестиційної привабливості кооперативного сектору та посилити експортний потенціал галузі. Комплексний розвиток кооперативного підприємництва створить передумови для модернізації молочного скотарства, підвищення рівня зайнятості населення та забезпечення сталого розвитку сільських територій України.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні механізмів цифровізації кооперативного підприємництва у молочної галузі, формуванні інтегрованих кооперативних систем

та удосконаленні моделей адаптації молочних кооперативів до стандартів ЄС. Перспективним напрямом є також дослідження інструментів державної підтримки кооперативного сектору, розвитку цифрової простежуваності продукції та підвищення ефективності взаємодії між кооперативами, переробними підприємствами, фінансовими установами й торговельними мережами.

Список використаних джерел

1. Микитюк О. П. Конкурентні переваги підприємств в коопераційних відносинах. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2013. №151. С. 83–88.
2. Ібатуллін М. І., Свиноус І. В., Хахула Б. В., Свиноус Н. І. Розвиток кооперативних зв'язків в свинарстві як основи інноваційного розвитку галузі та продовольчого забезпечення країни. *Агроевіт*. 2022. №20. С. 30–36. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.20.30>.
3. Багаліка Т. Теоретичні аспекти формування кооперації та інтеграції в аграрному секторі економіки. *Економічний простір*. 2025. №197. С. 135–140. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.197.135-140>.
4. Томілін О., Багаліка Т. Розвиток коопераційних процесів у сільському господарстві. *Економіка та суспільство*. 2023. №58. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-52>.
5. Смоленюк А. П. Обслуговуюча сільськогосподарська кооперація: теорія і практика. *Інноваційна економіка*. 2012. №2. С. 28–32.
6. Ушкаренко Ю. В., Соловйов А. І. Соціально-економічне значення кооперації і інтеграції у сільському господарстві. *Бізнес-навігатор*. 2011. №4. С. 38–42.
7. Бульдович П. В. Неінституціональний підхід до вирішення дилем колективної дії. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології*. 2016. №29. С. 29–34.
8. Куцик П. О. Кооперативно-інтеграційні принципи та форми організації господарства сільських територій в Україні. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки*. 2019. №58. С. 5–17.
9. Лаврук В. В., Славіна Н. А., Лаврук О. С. Управління розвитком сільськогосподарських обслуговуючих молочних кооперативів: проблеми та перспективи. *Агроевіт*. 2022. №9–10. С. 36–43. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.9-10.36>.
10. Крят В. Молочні кооперативи на теренах України: плюси, мінуси та алгоритм поєднання. *Тваринництво України*. 2015. №6. С. 2–3.
11. Горюк Ю. В., Перкій Ю. Б., Горюк В. В. Якість та безпека молока сирого, заготовленого в молочних кооперативах і збірних пунктах, залежно від їх технологічного оснащення. *Науковий вісник ветеринарної медицини*. 2015. №1. С. 112–117.
12. Радько В. І., Сало І. А., Ємчик Т. В., Семсал А. В. Економічні аспекти розвитку інтеграційних зв'язків в молочному скотарстві України. *Економіка та управління АПК*. 2022. №1 (172). С. 51–61. DOI: <https://doi.org/10.33245/2310-9262-2022-172-1-51-61>.
13. Deloitte. Smart Farming and Digital Agriculture. 2021. URL: <https://www2.deloitte.com> (дата звернення: 15.02.2026).
14. Саковська О. М., Шпикуляк О. Г. Розвиток сільськогосподарської кооперації в реальному секторі аграрної економіки. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 13 (1). С. 68–73.
15. Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Шпикуляк О. Г. Теоретико-методологічні засади розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні. *Економіка АПК*. 2021. №8. С. 6–17. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202108006>.
16. Ібатуллін І., Карпенко В., Стріховський Д., Андрушко В. Інституційне забезпечення експортної спроможності молочного скотарства України. *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2025. №2. С. 294–302. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2025-16-37>.
17. Свиноус І., Ібатуллін М., Сало І., Радько В., Семсал А. Організаційно-економічні засади функціонування ринку молока. *Продовольчі ресурси*. 2022. Т. 10, №18. С. 276–286. DOI: <https://doi.org/10.31073/foodresources2022-18-27>.

Статтю отримано: 20.02.2026 / Рецензування 09.04.2026 / Прийнято до друку: 30.04.2026

Volodymyr Mosiuk
Postgraduate Student
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine
E-mail: moswol@ukr.net
ORCID: 0000-0001-7470-624X

COOPERATIVE MODELS OF ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN THE DAIRY INDUSTRY OF UKRAINE

Abstract

Introduction. The modern development of dairy farming is characterized by a reduction in the number of cattle, a decrease in milk production, a high level of fragmentation of production and low investment activity. These problems have become especially acute in the context of military challenges, disruption of logistics chains, increased production costs and worsening access of small producers to sales channels. Under such conditions, cooperative models of entrepreneurship development acquire strategic importance for ensuring the economic sustainability of dairy business entities.

Methods. In the research process, a complex of general scientific and special methods was used, in particular, the methods of theoretical generalization, system analysis and scientific abstraction - to study the essence of cooperative models of entrepreneurship development in the dairy industry and determine their role in the formation of effective value-added chains. Methods of comparative analysis, economic evaluation and statistical generalization were used to assess the current state of development of dairy cattle breeding, determine the advantages of cooperative integration, analyze the impact of digitalization, state support and European integration processes on the functioning of the cooperative sector. Based on institutional and systemic approaches, the directions of development of integrated cooperative systems, adaptation of cooperative models to EU standards, improvement of state support mechanisms and digital transformation of the dairy industry of Ukraine were substantiated.

Results. The article substantiates the importance of cooperative models of entrepreneurship development in the dairy industry of Ukraine as a tool for increasing the economic sustainability of producers, reducing transaction costs and forming effective value-added chains. The prospects for the development of multifunctional dairy cooperatives, digitalization of the cooperative sector, implementation of product traceability systems and adaptation of cooperative models to EU standards are determined. The directions for improving state support for cooperative entrepreneurship and the feasibility of forming integrated cooperative systems that will combine milk producers, processing enterprises, financial institutions, logistics structures and trade networks are substantiated.

Discussion. Prospects for further research include developing mechanisms for the digitalization of cooperative entrepreneurship in the dairy industry, forming integrated cooperative systems, and improving models for adapting dairy cooperatives to EU standards.

Keywords: cooperation, cooperative entrepreneurship, dairy farming, family farms, value chains, digitalization, state support, competitiveness.

References

1. Mykytiuk, O.P. (2013). Konkurentni perevahy pidpriemstv v kooperatsiynykh vidnosynakh [Competitive advantages of enterprises in cooperative relations]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya: Ekonomika* [Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics], 151, 83–88. [in Ukr.].
2. Ibatullin, M.I., Svynous, I.V., Khakhula, B.V., & Svynous, N.I. (2022). Rozvytok kooperatyvnykh zviyazkiv v svynarstvi yak osnovy innovatsiinoho rozvytku haluzi ta prodovolchoho zabezpechennia krainy [Development of cooperative relations in pig farming as a basis for innovative development of the industry and food security of the country]. *Ahrosvit* [Agrosvit], 20, 30–36. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.20.30>. [in Ukr.].
3. Bahalika, T. (2025). Teoretychni aspekty formuvannia kooperatsii ta intehratsii v ahranomomu sektori ekonomiky [Theoretical aspects of the formation of cooperation and integration in the agricultural sector of the economy]. *Ekonomichnyi prostir* [Economic Scope], 197, 135–140. <https://doi.org/10.30838/EP.197.135-140>. [in Ukr.].
4. Tomilin, O., & Bahalika, T. (2023). Rozvytok kooperatsiynykh protsesiv u silskomu hospodarstvi [Development of cooperative processes in agriculture]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and Society], 58. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-52>. [in Ukr.].
5. Smoleniuk, A.P. (2012). Obsluhovuiucha silskohospodarska kooperatsiia: teoriia i praktyka [Service

agricultural cooperation: theory and practice]. *Innovatsiina ekonomika* [Innovative Economy], 2, 28–32. [in Ukr.].

6. Ushkarenko, Yu.V., & Soloviov, A.I. (2011). Sotsialno-ekonomichne znachennia kooperatsii i intehtatsii u silskomu hospodarstvi [Socio-economic significance of cooperation and integration in agriculture]. *Biznes-navihator* [Business Navigator], 4, 38–42. [in Ukr.].

7. Buldovych, P.V. (2016). Neoinstytutsionalnyi pidkhdid do vyrishennia dylem kolektyvnoi dii [Neo-institutional approach to solving collective action dilemmas]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Serii: Pytannia politolohii* [The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series «Issues of Political Science»], 29, 29–34. [in Ukr.].

8. Kutsyk, P.O. (2019). Kooperatyvno-intehratsiini pryntsypy ta formy orhanizatsii hospodarstva silskykh terytorii v Ukraini [Cooperative and integration principles and forms of organization of rural economy in Ukraine]. *Visnyk LTEU. Ekonomichni nauky* [Herald of Lviv University of Trade and Economics. Economic sciences], 58, 5–17. [in Ukr.].

9. Lavruk, V.V., Slavina, N.A., & Lavruk, O.S. (2022). Upravlinnia rozvytkom silskohospodarskykh obsluhovuiuchykh molochnykh kooperatyviv: problemy ta perspektyvy [Management of the development of agricultural service dairy cooperatives: problems and prospects]. *Ahrosvit* [Agrosvit], 9–10, 36–43. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.9-10.36>. [in Ukr.].

10. Kriat, V. (2015). Molochni kooperatyvy na terenakh Ukrainy: plusy, minusy ta alhorytm poiednannia [Dairy cooperatives in Ukraine: advantages, disadvantages and integration algorithm]. *Tvarynystvo Ukrainy*, 6, 2–3. [in Ukr.].

11. Horiuk, Yu.V., Perki, Yu.B., & Horiuk, V.V. (2015). Yakist ta bezpeka moloka syroho, zahotovlenoho v molochnykh kooperatyvakh i zbirnykh punktakh, zalezho vid yikh tehnolohichnoho osnashchennia [Quality and safety of raw milk collected in dairy cooperatives and collection points depending on their technological equipment]. *Naukovyi visnyk veterynarnoi medytsyny* [Scientific Journal of Veterinary Medicine], 1, 112–117. [in Ukr.].

12. Radko, V.I., Salo, I.A., Yemchuk, T.V., & Semisal, A.V. (2022). Ekonomichni aspekty rozvytku intehtatsiinykh zviatzkiv v molochnomu skotarstvi Ukrainy [Economic aspects of the development of integration relations in dairy cattle breeding of Ukraine]. *Ekonomika ta upravlinnia APK* [AIC Economics and Management], 1 (172), 51–61. <https://doi.org/10.33245/2310-9262-2022-172-1-51-61>. [in Ukr.].

13. Deloitte. (2021). Smart farming and digital agriculture. Retrieved from <https://www2.deloitte.com>.

14. Sakovska, O.M., & Shpykuliak, O.H. (2017). Rozvytok silskohospodarskoi kooperatsii v realnomu sektori ahrarnoi ekonomiky [Development of agricultural cooperation in the real sector of the agrarian economy]. *Prychornomorski ekonomichni studii* [Black Sea Economic Studies], 13 (1), 68–73. [in Ukr.].

15. Lupenko, Yu.O., Malik, M.Y., & Shpykuliak, O.H. (2021). Teoretyko-metodolohichni zasady rozvytku silskohospodarskoi kooperatsii v Ukraini [Theoretical and methodological foundations of agricultural cooperation development in Ukraine]. *Ekonomika APK*, 8, 6–17. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202108006>. [in Ukr.].

16. Ibatullin, I., Karpenko, V., Strikhovskiy, D., & Andrushko, V. (2025). Instytutsiine zabezpechennia eksportnoi spromozhnosti molochnoho skotarstva Ukrainy [Institutional support for the export capacity of dairy cattle breeding in Ukraine]. *Modeling the Development of the Economic Systems*, 2, 294–302. <https://doi.org/10.31891/mdes/2025-16-37>. [in Ukr.].

17. Svynous, I., Ibatullin, M., Salo, I., Radko, V., & Semisal, A. (2022). Orhanizatsiino-ekonomichni zasady funktsionuvannia rynku moloka [Organizational and economic foundations of milk market functioning]. *Prodovolchi resursy* [Food Resources], 10, 18, 276–286. <https://doi.org/10.31073/foodresources2022-18-27>. [in Ukr.].

Received: 02.20.2026 / Review 04.09.2026 / Accepted 04.30.2026

